

CENTRALREGISTRERING 11 – 3

Fund og Fortidsminder

DATAINDHOLD

FORORD

Nærværende håndbog er en oversigt over regler og baggrund for registrering af data til databasen *Fund og Fortidsminder* via internettet, som afløser det hidtidige system på Kulturarvsstyrelsen og den elektroniske fundanmeldelse. Håndbogen afløser *Centralregistrering 10-3* og er som denne 3. del af dokumentationen bestående af:

1. del= *Centralregistrering 11 - 1, Klassifikation af anlæg på kulturhistoriske lokaliteter. 2008.*
2. del= *Centralregistrering 11 - 2, Vejledning til inddatering i Fund og Fortidsminder. 2009.*
3. del = *Centralregistrering 11-3, Dataindhold af Fund og Fortidsminder. 2009.*

Som bilag er her bl.a. tilføjet listen over gældende administrative inddelinger. Den er et supplement til rapporten *Centralregistrering 5, Sogneregister. 1982*, som bl.a. indeholder samkøring af *Stednumre, Topnumre, Ejerlavskoder* og de *gl. kommunenumre*.

I årenes løb er der siden 1982 publiceret en række rapporter i serien "*Centralregistrering*" som manualer til *Det kulturhistoriske Centralregister* under Nationalmuseet og senere overført til Kulturarvsstyrelsen (*Fund og Fortidsminder*). Rapporterne omfatter kravspecifikationer, systemløsninger, samt vejledninger til klassifikation og registrering. Desuden foreligger rapporter om administrative inddelinger af land- og havområde
- *litteraturliste under udarbejdelse.*

I løbet af de knap 30 år databasen har eksisteret er der sket store ændringer i EDB-systemer og især lagringskapaciteter. Fra et lokalt system med én maskine, 4 terminaler og dataindhold domineret af tal- og bogstavkoder begrænset til et lager på knap 5 Mbyte, og nu til en central server med et lager mange millioner gange større, samt et omtrent ubegrænset antal tilkoblede pc'ere via internet. Data lagres i højere grad i fuld betydning og vises således for registrator og bruger. Pc'ernes hastighed er øget fra 3,5 Mhz (tre komma fem !) i 1982 til min. 500 gange hurtigere.

Man skulle så tro, at det hele er blevet hurtigere og nemmere. Tværtimod ! Mulighederne er blevet større for bl.a. at overskue store datamængder og søge heri, men internetløsninger indebærer afhængighed af belastning med ofte lange svartider til følge. Skærmløsningerne med stort hensyn til design for den alm. bruger og uøvede registrator betyder mindre overskuelighed og væsentlig langsommere eksekvering for den rutinerede registrator.

Der skal derfor gode grunde til at skifte et system ud, og disse er for det første, at den stadig voksende information ønskes registreret direkte ved kilden, dvs. distribueret ved de lokale institutioner. Her er registratorerne uden erfaring i denne database og dens struktur. Systemet skal derfor virke så enkelt som muligt uanset de komplicerede sammenhænge mellem data. Endelig skal offentligheden kunne bruge systemet interaktivt med mulighed for at indlægge egne billeder og brugerhistorier.

Denne håndbog skal derfor ses som en "*startmanual til best practise*", hvor manualer og vejledning til de enkelte datafelter efterhånden skal indbygges direkte i systemet, forhåbentlig i løbet af 2010.

Kulturarvsstyrelsen , 1. oktober 2009

Jørgen Christoffersen

Indholdsfortegnelse

Forord

Kap.1. GENERELT OM FUND OG FORTIDSMINDER

- 1.1. Baggrund og formål
- 1.2. Ansvar og ansvarsområder
- 1.3. Inddatering og udtræk af data, CRUD systemet
- 1.4. Etik og obligatoriske data
- 1.5. Struktur af indhold, oversigt

Kap.2. LOKALITET

- 2.1. Definition af en lokalitet
- 2.2. Lokalitetstyper
- 2.3. Identifikation
- 2.4. Ændring af identifikation
- 2.5. Relationer mellem lokaliteter
- 2.6. Ejerlav/Matrikelnummer
- 2.7. Geografisk Identifikation
- 2.8. Stednavn
- 2.9. Tilstand
- 2.10. Formidling
- 2.11. Dokumentation
- 2.12. Fredning (under udarbejdelse)
- 2.13. Tilsyn af fredede fortidsminder

Kap.3. BEGIIVENHED

- 3.1. Definition af en begivenhed
- 3.2. Institution
- 3.3. Arkiv
- 3.4. Journalnummer
- 3.5. Personnavn og titel
- 3.6. Person – rolle
- 3.7. Fritekst
- 3.8. Begivenhedstyper
- 3.9. Hovedgrupper
- 3.10. Undergrupper
- 3.11. Bygge- og anlæg
- 3.12. Diverse privat eller offentlig aktivitet
- 3.13. Fredning
- 3.14. Genstande
- 3.15. Sagsbehandling på institution
- 3.16. Land- og skovbrug, fiskeri
- 3.17. Museal aktivitet i marken
- 3.18. Naturfænomener
- 3.19. Privat aktivitet med antikvarisk sigte
- 3.20. Råstofudvinding
- 3.21. Særlige registreringer
- 3.22. Datering af begivenheder

Kap.4. ANLÆG

- 4.1. Definition af et anlæg
- 4.2. Klassifikation
- 4.3. Hovedgrupper
- 4.4. Undergrupper
- 4.5. Relationer mellem anlæg
- 4.6. Visning af anlæg på kort
- 4.7. Datering af anlæg
- 4.8. Karakteristik
- 4.9. Mål

Kap.5. GENSTANDE

Kap.6. ANALYSER

Kap.7. JOURNALISERING PÅ KULTURARVSSTYRELSEN

BILAG

1. CRUD-skema og roller
2. Stednumre og navne
3. Andet_ID typer
4. Afsætningskoder
5. Positions- og Stednavntyper
6. Tilstand: Afmærkning, Bevaring, Omgivelser, Trussel
7. Formidling: Seværdighed-, Seværdighedsklasse
8. Dokumentationstyper
9. Beskyttede Fortidsmindetyper, kap.1 og 2
10. Status Fredning og Tinglysning
11. Institutioner-ansvar
12. Institutioner-adresser
13. Begivenhedstyper
14. Person-roller
15. Fritekst-typer
17. Anlægsdateringer
18. Grafisk tidslinie, perioder
19. Bemærkning til anlæg
20. Transportmiddel-betegnelser
21. Kompasorientering og Måltyper
22. Analyse-typer
23. KUAS-journalsagkoder

Kap. 1. GENERELT OM FUND OG FORTIDSMINDER

1.1. Baggrund og formål

Fund og Fortidsminder (FF) er en database over kulturhistoriske fund og fundsteder i Danmark. Herunder omfattes havbunden indenfor det danske søterritorium og den danske del af fastlandssoklen. Adgang til databasen er via et system af applikationer for borgere og myndigheder på internettet.

Databasens formål er såvel et administrativt redskab for offentlige myndigheder som en vidensbase for forskning og information for alle. Denne foregiver ikke at være komplet eller udtømmende, men først og fremmest en oversigt med henvisninger til de arkiver, hvor dokumentation findes i sin helhed.

Databasen blev grundlagt i 1982 som *Det kulturhistoriske Centralregister (DKC)* på Nationalmuseet, og det var arkiverne her over oldtidens fund, der blev registreret indtil 2004 med udgangspunkt i den såkaldte *Sognebeskrivelse*. Dette arkiv er i tidens løb suppleret med indberetninger om fund og lokaliteter fra de arkæologiske museer og fra institutioner som *Skov- og Naturstyrelsen (SNS)* og *Farvandsvæsenet*, samt meddelelser fra private. Ved starten af registreringen fandtes ca. 110.000 lokaliteter beskrevet og afsat på Nationalmuseets kort. Dette tal er i 2009 vokset til ca. 180.000, som også omfatter fund fra historisk tid.

2002 flyttedes DKC til den nyetablerede *Kulturarvsstyrelsen (KUAS)* sammen med bl.a. den del af Skov- og Naturstyrelsen som varetog de fredede fortidsminder. Disse fortidsminder var registreret i en særlig database *Fredede Fortidsminder (FFM)*. Som følge af den administrative sammenlægning og den stadig voksende mængde af museernes registreringer via *den elektroniske fundanmeldelse* besluttedes det at samkøre de 2 sideløbende databaser (projekt "4F") med henblik på et nyt system baseret på internettet. Dette arbejde blev påbegyndt 2007 og var færdigt i starten af 2009. Udviklingen af websystemet vil være færdigt i løbet af 2009.

1.2. Ansvar og ansvarsområder

FF-Systemet ejes og drives af KUAS, som har ansvar for drift af webapplikationer og databasen, herunder kontrolfunktioner med kvaliteten af data.

Myndigheder har adgang til systemet på 2 niveauer, dels ret og pligt til at vedligeholde og supplere data om lokaliteter indenfor et musealt ansvarsområde, dels for enkelte institutioner som f.eks. Nationalmuseet og Farvandsvæsenet at vedligeholde data over hele landet og havområdet. Udenfor eget ansvarsområde har et museum kun adgang til oversigt og udtræk af data (*Read-rettighed*) . Det samme gælder universiteter og læresteder, hvor forskere dog kan tildeles særlig adgang til at vedligeholde naturvidenskabelige data (*Create- og Update-rettighed*), jvf. nedenfor.

1.3. Inddatering og udtræk af data, CRUD-systemet

Rettigheder til inddatering og udtræk af data fra systemet får man som *Superbruger* eller *registrator* knyttet til en institution med en "rolle" i *CRUD-systemet* (*Create, Read, Update, Delete*), samt *Lock* som administreres af systemets *Controller* på KUAS. Denne rolle udfører desuden stikprøver på datakvalitet, idet udgangspunktet er, at alle brugere med CRUD rettigheder udfører deres arbejde efter princippet *best practise*.

Lock af data, datasikkerhed

CRUD skal sikre data, således at databasen kun kan ændres af ansvarlige institutioner/brugere. Ved start af systemet i drift vil der af sikkerhedsgrunde være en *Lock* på alle data registreret før 01.09.2009, bortset fra læsning = *Read* for alle. Denne lås vil ad hoc blive fjernet, bortset fra datakilder i Nationalmuseets sognebeskrivelse og andre tekster fra retrospektiv datafangst i arkiverne.

Lock sættes på data fra de enkelte ansvarsområder, således at *CRUD* rettigheder til disse data kun indehaves af ansvarsområdets *superbruger/registrator*. *Delete* rettighederne omfatter dog ikke hele *publicerede* lokaliteter. Disse kan kun slettes af KUAS.

Tværgående *CRUD* rettigheder over hele landet og søterritoriet har kun KUAS, for hele søterritoriet desuden har Farvandsvæsenet *CRUD* rettigheder. For statslige arealer med fortidsminder, som forvaltes af Skov- og Naturstyrelsen har denne også *CRUD* rettigheder. Tværgående *CRUD* rettigheder kan tildeles naturvidenskabelige forskere, men kun til data fra tabellen *Analyser*.

Gæst

En særlig rettighed kan gives "gæster" som adgang til læsning og søgning i databasen via *registrator-sitet*, samt downloads herfra.

FF-systemet er desuden tilgængelig med *Read* rettigheder for alle med adgang til internettet, hvor man kan søge informationer om bestemte lokaliteter eller oversigter, se kort, planlægge ruter og indlægge egne kommentarer og billeder. Der er adgang til alle data undtagen Kulturarvsstyrelsens interne journaler samt *logdata* (*registrator_ID* og datoer).

1.4. Etik og obligatoriske data

Principperne bag registreringen har været - og bør stadig være i overensstemmelse med et højt sagligt og fagligt niveau, der ikke blot tilfredsstiller det øjeblikkelige behov hos den enkelte institution eller registrator, men tager sigte udover administrative og faglige grænser.

Ved registrering af en *lokalitet/post* i databasen er der minimumskrav om:

- 1) *Geografisk stedfæstelse indenfor et administrativt Stednr*, samt et *stednavn*.
- 2) En *begivenhed* som definerer årsagen til at et kulturhistorisk fund blev gjort eller forventes, herunder den involverede *institution*.
- 3) En *fritekst* som beskriver lokaliteten således, at almindelige læsere forstår hændelsesforløb og indhold.
- 4) *Anlæg* klassificeret med *type* og *datering*.
- 5) Reference i form af henvisninger til *institution/arkiv* for opbevaring af dokumentation, herunder evt. *journalnr*.

Der bør være en balance mellem mængden af tilgængelige data om et objekt, og det som registreres i basen. Udover alle nødvendige data for både lokal og central administration bør det faglige indhold registreres overskueligt. Det er op til den enkelte registrator og økonomi m.h.t. detaljeringsgrad, men systemet er ikke planlagt og struktureret som en egentlig undersøgelse- eller udgravningsdatabase eller genstandsregister. En forhistorisk boplads med tusindvis af stolpehuller og gruber eller gravplads med mange grave bør registreres med klassifikation af større enheder som f.eks. gårdsanlæg, hustomter/gruber med specielle funktioner, grave af samme type og datering samlet i grupper osv. Tilsvarende bør fund af genstande blot registreres i det omfang disse karakteriserer lokaliteten defineret som *anlæg* og/eller numre på genstande i det enkelte museum. Via disse *genstandsnr* kan man søge yderligere information i databasen *Museernes samlinger*.

En lokalitet, der f.eks. kun dokumenteres med så generel beskrivelser som ...”Her fandtes mange spor af forhistorisk aktivitet”...og en anlægsklassifikation som *boplads*, *oldtid* er ingen reel information, og slet ikke for de borgere i samfundet, der har finansieret både undersøgelse og registrering.

Personfølsomme oplysninger om nutidige strafbare forhold må fortsat ikke registreres i den offentlig tilgængelige del af systemet. Sådanne data som er nødvendige for sagsbehandling og administration registreres af KUAS i en ikke offentlig tilgængelig del af systemet. Herunder hører data om budgetter og kommunikation mellem KUAS og institutioner. Findere af danefæ kan registreres, men ikke størrelsen af evt. dusør.

Historiske data om ødelæggelse af fortidsminder, tyveri af genstande osv. er registreret fra den i forvejen offentlig tilgængelige del af f.eks. Nationalmuseets arkiver. Desuden er en del politisager om ligfund kun registreret, når fundet blev dokumenteret eller sandsynliggjort som forhistorisk.

1.5. Struktur af indhold

Databasen er struktureret omkring 3 grupper (*tabeller*) af data om henholdsvis *Lokalitet*, *Begivenhed*, *Anlæg*. Data er relateret indbyrdes med *Lokalitet* som udgangspunkt med et unikt *systemnummer* som nøgle.

Til *Lokalitet* knyttes data om:

- geografisk position, koordinater og stednavne
- administration, interne og eksterne identifikationer, kommuner, museale ansvarsområder og ejerforhold.
- sagsbehandling internt i Kulturarvsstyrelsen
- fund af genstande
- fortidsmindets tilstand og formidling
- dokumentation og analyser

Til *Begivenhed* knyttes data om

- aktiviteter på fundsteder og administration heraf på institutioner, samt involverede personer
- sagsbehandling internt på KUAS
- naturvidenskabelige analyser
- fritekst

Til *Anlæg* knyttes data om:

- transportmidler (særlige anlæg)
- karakteristik, mål
- naturvidenskabelige analyser
- fritekst

Visse data er unikke såsom identifikationer og klassifikation af typer (*begivenheder*, *anlæg*), mens andre data kan registreres med historik, såsom ejerforhold, tilstande, kartakteristika osv. bundet til årstal.

Logdata

Til alle data er knyttet *logdata* om institution, registrator og tidspunkt for oprettelse og ændring af data. Der er knyttet forskellige rettigheder til at læse logdata, jvf. *CRUD* ovenfor.

Kap. 2. LOKALITET

2.1. Definition af en lokalitet

En Kulturhistorisk lokalitet defineres som et sted *locus*, hvor en kulturhistorisk aktivitet har efterladt sig spor på land eller i vand, men også steder, hvortil knyttes kulturhistorisk tradition/sagn, selvom der på stedet ikke er fysiske spor af menneskets aktivitet.

Geologiske eller zoologiske fundsteder defineres ikke som en lokaliteter, medmindre fundene samtidig bærer spor af menneskets aktivitet. Hvis der er udført en antikvarisk undersøgelse på et sted, som viser sig at være uden spor af kulturhistorie, defineres lokaliteten som en "ikke-kulturhistorisk lokalitet", se nedenfor.

2.2. Lokaltetstyper

Systemet opretter automatisk *defaultværdien* AD, men ivotrig skal registrator vælge mellem:

KU kulturhistorisk

Et geografisk sted for kulturhistorisk aktivitet (jvf. *Begivenhed* nedenfor) som er resulteret i et fysisk - eller metafysisk anlæg (jvf. *Anlæg* nedenfor).

AD administrativ

Et geografisk sted for planlagte undersøgelser (jvf. *Udgravning* nedenfor). Når undersøgelsen har fundet sted ændres lokalitetstypen til enten "KU" eller "IK". En planlagt undersøgelse kan også helt opgives og lokaliteten slettes af databasen.

KA kulturarvsareal

Kulturarvsareal er et geografisk område indeholdende særlig betydningsfulde fortidsminder, som kan være fredet eller ikke-fredet, men som der skal tages særlige hensyn til. Kulturarvsarealer er udpeget af de for området ansvarlige museer i samarbejde med KUAS. KA-lokaliteter kan kun ændres eller slettes af KUAS.

IK ikke-kulturhistorisk

Et geografisk sted med fund af ikke-kulturhistorisk objekt, som af særlige grunde er registreret. Typisk er lokaliteter, som er undersøgt uden fund eller naturformer, der har været antaget for menneskeskabte.

UV undervandshindring

Undervandshindring er et objekt af ukendt art på havbunden, der har været – eller er til fare for sejlads eller fiskeri (*Hold*).

2.3. Identifikation

Udover databasens interne *systemnr* identificeres en lokalitet:

Administrativt i et primært system af *Stednummer* og *Lokalitetnummer* (*stednr*, *loknr*).

Desuden identificeres fredede lokaliteter med et *Fredningsnummer* (*frednr*).

Stednummer på landområdet består af 6-cifre på et *sogn* indenfor den gl. administrative inddeling af Danmark i amter, herreder og sogne, således som systemet var defineret og geografisk afgrænset indtil 1954.

Stednummer på havområdet består af 6 cifre + evt. et efterstillet bogstav på områder i 2 niveauer med oprindelse i Farvandsvæsenets inddeling af havområdet. Systemet blev etableret på DKC i 2001 og revideret i 2009 i forbindelse med revision af de *marine ansvarsområder*. Jvf. Bilag 2.

Lokalitetnummer (*loknr*, tidligere "*sbnr*") er et fortløbende nummer på lokaliteter indenfor et sogn eller havområde identificeret med et stednr. Nummeret kan have ét efterstillet bogstav (*SBEXT*).

Fredningsnummer er et nummer på fredede lokaliteter indenfor systemet af målebordsblade, udgivet af Kort og Matrikelstyrelsen 1905-70'erne. Fredningsnummeret er sammensat af 4 cifre på målebordsbladet+løbenummer indenfor pågældende kort.

Andet ID er sekundære administrative identifikationer, som f.eks. ændret *Stednr*, *loknr*, *Fredningsnr*, Farvandsvæsenets ID på vrug, lokalmuseers lokalitetsnumre eller specielle numre, jvf. Bilag 3.

2.4. Ændring af identifikation

Identiteten på en lokalitet kan ændres efter bestemte regler. Hvis en lokalitet er registreret med forkert position indenfor et stednr-område (polygon), ændres *loknr* ikke ved flytning til anden position, medmindre lokaliteten slås sammen med en anden lokalitet og derefter identificeres med denne. Et eksempel er 2 tætliggende bopladsfund, som erkendes som stammende fra én og samme bosættelse. Hvis en lokalitet skal flyttes til et andet stednr, ændres hele identiteten til stednummeret på det pågældende sogn og *loknr* tildeles automatisk som næste ledige løbenummer her. I sådanne tilfælde gemmes det gl. sted- og *loknr* som et *Andet_ID* sammen med årstal for ændring.

Med de moderne positionsinstrumenter såsom *GPS* vil mange lokaliteter blive flyttet ved kontrolmåling af deres position. Det gælder først og fremmest de fredede fortidsminder, som kontrolleres ved *tilsyn* i perioden 2007-2012. En del af disse, typisk gravhøje, ligger på administrative grænser, såsom sognegrænser eller i matrikelstel. Her er det afgørende på hvilken side af en grænse højens centrale punkt befinder sig, som evt. kan udløse en ændring af sted- og *loknr*.

Fredningsnummer tildeles, ændres og slettes kun af KUAS ved konstatering af fejl og ændringer af fortidsmindets tilstand, samt position, som indebærer flytning til et andet målebordsblad. Ændringer af fredningsnummer eller fredningsstatus gemmes som *Andet_ID*.

2.5. Relationer mellem lokaliteter

Der kan oprettes relationer (*mother – child*) mellem lokaliteter, således:

- 1) kulturarvsareal (*KA*) er "mor" til de lokaliteter, "børn", indenfor arealet, man ønsker at relatere i betydningen "dele af en helhed". Man kan ikke skabe "kæderelationer", dvs. fra en mor til barn, som så igen er mor til et andet barn.
- 2) Relationer oprettes mellem lokaliteter, som antages at have en fysisk sammenhæng, for eksempel mellem bopladsområder, som af forskellige praktiske grunde er opdelt i forskellige lokalitetsnumre. Tilsvarende gælder en gravplads og enkelte grave i nærheden, som antages at høre til gravpladsen, men som er opdelt i forskellige lokalitetsnumre.
- 3) Relationer mellem lokaliteter, hvor et anlæg er flyttet fra det ene til det andet sted, typisk ankre med en fundposition i havet (og lokalitetsnr) og en nuværende position på land (og lokalitetsnr).

2.6. Ejerlav/Matrikelnummer

Ejerlav og matrikelnummer på de ejendomme, hvorpå en lokalitet befinder sig kan findes ved opslag i Kort- og Matrikelstyrelsens webtjeneste. De registreres således ikke længere i databasen medmindre det skønnes væsentligt at registrere et ændret matrikelnummer.

Ældre ejerlav/matrikelnumre er systematisk registreret for de lokaliteter, der fandtes i Nationalmuseets sognebeskrivelse, samt senere fredede lokaliteter. Endvidere er en del ejernavne på fredede lokaliteter registreret. Ejernavne registreres ikke i den offentligt tilgængelige del af Fund og Fortidsminder.

2.7. Geografisk identifikation

En lokalitet er geografisk stedfæstet såvidt muligt med UTM-koordinater på lokalitetens centrale punkt (x,y). Hertil kan knyttes et areal som dækker fortidsmindet i form af en polygon med koordinater. Den geografiske stedfæstelse registreres med en kode for metode og nøjagtighed (*Afsætningskode*).

En del fortidsminder fra ældre optegnelser kan være registreret uden koordinater til et bestemt punkt, men blot stedfæstet til et sogn eller farvandsområde (*Stednr*). Sådanne lokaliteter vises ikke normalt på kort undtagen for havområdernes vedkommende, hvor mange vrage er positioneret med stor unøjagtighed. Her vises sådanne lokaliteter med centerkoordinaten for området (*Afsætningskode 64*). Hertil kommer, at der kan være registreret flere forskellige positioner (og lokalitetnr) på vrage med samme navn indenfor et område. Typisk er dette tilfældet for ikke-verificerede positioner, hvorpå der i tidens løb er registreret et vrage fra forskellige kilder, som hver især mener at have identificeret dette. I denne problematik indgår yderligere det faktum, at vrage og vragestykker kan flytte sig på havbunden med strømmen, efter sprængning eller beskadiget ved trawl og derefter spredt sig over havbunden.

Den sandsynligste – eller verificerede position vælges som lokalitetens officielle position og dermed lokalitetsnummer. I friteksten kan mindre afvigende koordinater samt kilde registreres. Selvom en vrageposition er identificeret med fartøjsnavn betyder det således ikke, at de andre positioner med dette fartøjsnavn i området slettes, da disse som nævnt sagtens kan dække over andre vrage eller vragestykker. Først når en position er verificeret som uden spor af vrage ved sonar eller dykning kan denne slettes af KUAS eller Farvandsvæsenet.

De nuværende koordinater i databasen er transformeret og lagret i system EUREF89, zone 32, som er den skandinaviske betegnelse for system ETRS 89. Dette system er baseret på terrestisk opmåling med indbygget beregning af kontinentalpladernes bevægelse for lokale områder. Koordinaterne er for hovedpartens vedkommende omregnet fra det ældre system ED50, zone 32 og 33 eller geografisk længde og bredde i ED50. En del af disse koordinater, især fra søterritoriet, kan desuden være transformeret fra endnu ældre systemer såsom DECCA eller længde/bredde i GS 1880.

I praksis registreres de fleste GPS målte koordinater i system WGS84 zone 32 og 33 som transformeres til EUREF89, zone 32. Nøjagtigheden i sidstnævnte er større i cm, men det er uden betydning, hvis punktet er målt med ældre instrumenter eller omregnet fra ældre systemer. Det bliver punktets koordinater jo ikke nøjagtigere af.

2.8. Stednavn

En lokalitet skal også identificeres med et stednavn fra land- eller søkort. Der kan registreres flere stednavne efter stedets karakter eller type, f. eks. landskab, bebyggelse, grunde og farvande, vejnavn og nr., samt kaldenavne på lokaliteten. Sidstnævnte skelnes mellem officielle kaldenavne

på fortidsminder, som findes trykt på kort eller anvendes af den lokale befolkning, og så de kaldenavne som arkæologer vælger i forbindelse med undersøgelser på stedet. Sidstnævnte er et såkaldt *Beretningsnavn* og ikke et egentligt stednavn.

Blandt de registrerede stednavne til en lokalitet er der ét navn, der er valgt eller skal vælges til visning på websystemets kort. Kaldenavne på fortidsminder har her 1. prioritet og ellers det nærmest lokaliserende stednavn.

Alle stednavne registreres såvidt muligt med et årstal fra kilden, f.eks. trykkeår på kort, årstal fra anden kilde eller som *defaultværdi* blot årstal for registreringen. Den samme lokalitet kan skifte stednavn over tid, hvilket herved kan dokumenteres.

2.9. Tilstand

Tilstanden på en lokalitet og dens anlæg kan beskrives med en række standardbetegnelser knyttet til et årstal. Herved skabes et historisk overblik over de fysiske ændringer både i landskabet omkring et fortidsminde og fortidsmindet selv. Her er de systematiske iagttagelser fra *berejsningerne* i slutningen af 1800-tallet af alle typer lokaliteter til de nyeste fra *Nyberejsningen* i 1980'erne og *Tilsynet 2007-12* af fredede lokaliteter særlig værdifulde som grundlag for forskning og administration. Sammen med registrering af aktiviteter på de nu mange tusinde forsvundne fortidsminder kan vi dokumentere hvor og hvilke faktorer, der har spillet en afgørende rolle for tilstanden af disse dele af kulturarven.

Bevaringstilstand kan registreres med en standardbetegnelse, såsom *Synlig og antagelig ubeskadiget*, *Antagelig tilintetgjort eller fjernet fra stedet* eller *Restaureret*. Alle fredede lokaliteter skal registreres med en bevaringskode, jvf. Bilag 6.

Omgivelser registreres kun ved fredede fortidsminder med en standardbeskrivelse af den dominerende landskabstype på stedet, f.eks. *Dyrket mark (DMK)* selvom marken p.t. ligger i brak eller *Sø, vandløb (FSØ)* når fortidsmindets omgivelser er domineret af et ferskvandsområde i kanten af andre landskabstyper. Er det svært at afgøre hvilken landskabstype der er dominerende kan vælges *Blandet landskabstype (BLA)*, jvf. Bilag 6.

Afmærkning registreres også kun ved fredede fortidsminder, hvor forskellige afmærkninger i form af sten o.a. har været opsat, jvf. Bilag 6.

Trussel registreres kun ved *Kulturarvsarealer*, hvor der kun skelnes mellem 3 grader af trussel: *Ikke truet*, *Truet*, *Stærkt truet*, jvf. Bilag 6.

2.10. Formidling

Ca. halvdelen af de fredede lokaliteter er besigtiget i nyere tid med udfærdigelse af data om *Seværdighed*, som nu findes i databasen (særlige afsnit af fredningsteksten). Alle fredede lokaliteter skal med tiden i takt med *Tilsynet* registreres med bl.a. adgangsforhold, parkering, skiltning m.v.

2.11. Dokumentation

Til en lokalitet kan registreres diverse former for henholdsvis *Arkivalsk dokumentation* i form af dokumenter, tegninger og gl. fotografier og hvor disse findes på institutioner og arkiver. Dertil kommer *Digital dokumentation* i databasen, hvor digitale billeder, herunder digitaliseret grafik, foto, film o.a. registreres.

2.12. Fredning

Ca. 32.000 lokaliteter er *Fredet*, dvs. de har et *Fredningsnr (Frednr)* og en *Fredningsstatus*. Sidstnævnte blev benyttet til dels at skelne mellem frivillige fredninger før 1937 (status A) og de påfølgende fredninger efter 1937 (status B). Men på fredningsrejserne blev en del fortidsminder fundet i forskellige grader af så dårlig bevaring at man indførte en status for *ikke-fredningsværdig* (status C) og for helt ødelagte fortidsminder (status D), som senere også blev anvendt til aflyste fredninger. Begge fik alligevel - eller bibeholdt deres fredningsnummer. Desværre var det temmelig subjektivt efter berejsernes skøn, hvor ødelagt et fortidsminde blev vurderet. Beskrivelsen med ét ord "Sløjfet" kunne derfor dække over let nedpløjede høje med ødelagt eller forsvundet randstenskæde, dysser og jættestuer med ødelagte kamre osv. selvom der i disse tilfælde var betydelige rester tilbage, som nu for en stor dels vedkommende fredes.

I dag anvendes kun 2 typer status: *Fredet* (automatisk status B) eller *Aflyst* (også kaldt *affredet*), jvf. Bilag 10. Ved aflysninger ændres status til "S" som registreres sammen med årstallet. Fredningsnummeret slettes ikke, men det overføres sammen med andre ændringer som *AndetID*, jvf. kap. 2.4.

Tinglysning

En fredning er en administrativ proces med et til tider langt forløb. Dette kan registreres med en kode f.eks. for om dokumenter er indsendt til Tinglysningskontor, om lokaliteten er indstillet til Aflysning osv. jvf. Bilag 10, Tinglysningsstatus.

Hvilke lokaliteter og anlæg fredes i dag ?

De anlægstyper og lokaliteter der er fredet og fortsat fredes iflg. "Bilag til museumslovens § 29 e", er listet i bilag 9, sammen med de tilsvarende anlægskoder, der anvendes i FF-basen. Derudover findes en række anlægstyper, der ikke er præcist defineret i museumsloven, men som fredes under henholdsvis kap. 1 og 2. For eksempel under begreberne "boplads", "forsvarsanlæg", "mindesmærker", hvoraf nogle anlægstyper fredes og andre ikke, afhængig af det enkelte anlægs karakter og vurdering af betydning for bevaringen. Af andre typer kan nævnes "dyrefolde", div. former for skelmarkeringer, vejmærker, ledstolper o.a.

Det fremgår af bilag 9, hvilke anlægstyper, der er umiddelbart beskyttet, hvis de er synlige i terrænet (museumslovens kap. 1), og hvilke der kun er beskyttet efter meddelelse til lodsejer, samt hvilke anlægstyper der har en 100 m beskyttelseszone. Man skal være opmærksom på, at 100 m zonen vist på GIS-kortene til FF-systemet kun er vejledende, idet de 100 m er beregnet fra centrum af lokaliteten og ikke fra lokalitetens yderste grænse.

Der findes stadig nye lokaliteter med anlæg, der skønnes fredningsværdige, og desværre også anlæg der efter fredningsrejsen eller nyberejsningen er blevet så ødelagt, at fredningen må aflyses.

Fredningsprocessen

- tekst er under udarbejdelse

Dispensationer

- tekst er under udarbejdelse

2.13. Tilsyn af fredede fortidsminder

Tilsynet med de fredede fortidsminder overgik 1/1 2007 fra de tidligere amter til Kulturministeriet i forbindelse med kommunalreformen.

I amternes tid har forvaltningen af fortidsmindeområdet været meget forskelligartet fra amt til amt – både hvad angår hyppighed af tilsyn samt de plejetiltag, som er blevet iværksat. Billedet forblev broget ved en opsamling af amternes arbejde, og det var ikke muligt at skabe et reelt overblik over situationen i landskabet, der ligger således en stor opgave i at få samlet op og skabt overblik.

Landbrugere, planlæggere og ejere af fredede fortidsminder har i stigende grad presset de landskabelige forhold omkring fortidsminderne, hvilket blandt andet kan ses ved manglende 2 meter beskyttelseszoner omkring de fortidsminder på dyrkede arealer, udviklingsprojekter hvor fortidsmindernes kulturhistoriske og landskabelige værdier først sent er medtænkt i projekterne samt deponeringer på og omkring de fredede fortidsminder.

10 museer er valgt til at gennemføre den praktiske del af tilsynet, der består i at kontrollere hvorvidt reglerne i museumsloven er overholdt. Det vil sige, hvorvidt der er sket ændringer i fortidsmindets tilsand (Museumslovens § 29 e), og hvorvidt fortidsminder på dyrkede arealer har en 2 meter beskyttelseszone (Museumslovens § 29 f).

Ud over kontrollen af museumslovens bestemmelser sammenlignes de centrale i Fund og Fortidsminder med forholdene i landskabet. Fortidsmindet digitaliseres og forholdene fotodokumenteres. Hver besigtigelse indberettes til Kulturarvsstyrelsen, der herefter tager sig af den efterfølgende sagsbehandling.

Kap. 3. BEGIVENHED

3.1. Definition

En begivenhed defineres som en aktivitet af antikvarisk betydning, som ikke er knyttet til fortidsmindets primære eller sekundære funktion som f.eks. gravsted, bosættelse o.a. Det vil sige aktiviteter der førte til erkendelse af en lokalitet *in situ* eller via historiske kilder. Desuden registrering af tilstande på – og omkring et fortidsminde, samt fund af genstande på stedet. Også mundtlige efterretninger om lokaliteter og fund registreres som begivenheder.

Dertil kommer de administrative aktiviteter mellem private og offentlige personer og myndigheder som involverer fortidsminder, f.eks. planlægning af byggeri, arkæologiske undersøgelser og genstandstransaktioner m.m.

Tidspunktet for begivenheden eller den periode, i hvilken en bestemt aktivitet fandt sted, registreres med en *startdato* og en *slutdato*.

Begivenheder registreres knyttet til *institutioner, arkiver, journaler, personer og roller*. Til begivenheder kan knyttes en *fritekster*.

Det er registrators ansvar at registrere begivenheder således, at man både kan skaffe sig overblik og detaljer over, hvilke aktiviteter og hændelsesforløb der på regionalt og nationalt plan har bestemt erkendelsen af fortidsminderne og deres videre skæbne. Det er således også et administrativt værktøj til at styre den fremtidige bevaring af fortidsminderne.

I praksis kan man i FF-systemet se de registrerede begivenheder grafisk i et hierarki (som Windows visning af filer som "mapper"), hvor begivenheder kan relateres til hinanden, og registrator kan flytte rundt på begivenheders rækkefølge, indsætte nye begivenheder osv.

3.2. Institution

Begivenheder registreres under den ansvarlige institution, som enten selv har været involveret i begivenheden eller opbevarer dokumentation heraf. Der anvendes en liste over alle museer og en del institutioner, der i tidens løb har været involveret i antikvariske aktiviteter. Flere institutioner har skiftet navn i tidens løb, og det er det på registreringstidspunktet gældende navn (og akronym), der skal anvendes.

Det "gældende" navn må ikke forveksles med listens markering af, hvilket museum, der er ansvarlig/gældende ved sammenlagte museer indenfor "ansvarsområderne". Sidstnævnte "gældende" anvendes ved administration af brugere til systemet, kommunikation m.v.

Flere institutioner kan være involveret i samme begivenhed og man kan derfor registrere den samme begivenhed flere gange med forskellig institution, personer og roller. Det samme gælder for de institutioner, der blot opbevarer kopier af dokumentation.

Hidtil er registreringen af dokumentationen eller godkendelse via "*den elektroniske fundanmeldelse*" foretaget centralt på DKC og senere KUAS ud fra kopier af beretninger. Disse er efter registrering sendt til arkivering på Nationalmuseet som centralt arkiv. Denne dokumentation kan evt. være journaliseret.

3.3. Arkiv

Til hver begivenhed registreres det arkiv på institutionen, hvor dokumentation heraf befinder sig. Der kan vælges fra en liste med over 20 standardiserede betegnelser for forskellige arkivtyper, f.eks. "topografisk" (TOP), "beretning" (BER), "Efterretninger for Søfarende" (EFS),

"accessionsprotokol" (PRO) o.a., eller blot vælge "undefineret" (XXX = defaultværdi). Det er endvidere muligt at registrere specielle arkiver med fuldt navn i et særligt felt.

3.4. Journalnummer

Journalnr på den sag, hvori begivenheden optræder, registreres i et særligt felt. Journalnumre kan ændres på den samme sag over tid, og det er op til registrator at vælge ét journalnr eller registrere begivenheden flere gange med de forskellige journalnumre, dvs. kun ét journalnr. pr. begivenhed.

3.5 Personnavn og titel

Personer som er involveret i begivenheder kan registreres (fornavn, efternavn), evt. fra en liste med navne på ca. 50.000 allerede registrerede "*stampersoner*". Navne på firmaer, foreninger m.v. kan også registreres.

Titel eller stillingsbetegnelse kan være vigtigt at registrere for at skelne mellem personer og skabe et historisk overblik over de persongrupper, der har været involveret i antikvariske begivenheder.

3.6. Person - Rolle

Hvis en person er registreret knyttet til en begivenhed skal vedkommendes rolle også registreres. Der findes en opslagstabel med standardroller, såsom *Finder*, *Anmelder*, *Lodsejer* o.a. En person kan registreres med flere roller i samme begivenhed. Jvf. Bilag 14.

3.7 Fritekst

Til hver begivenhed kan knyttes en fritekst, hvis omfang bestemmes af registrator. Der kan vælges mellem forskellige typer fritekster, mest almindelig er typen for sammenfatning/resumé (BLA), men der findes også typer for afskrift/kopi af original dokumentation (AFS) eller registrators kommentar. Den retrospektive registrering af tekster fra Nationalmuseets - og Skov- og Naturstyrelsens arkiver er inddelt i typer, f.eks. "*gule lister*", "*blå kort*", "*berejsertekster*" fra 1870'erne og fremefter. Dertil kommer senere fritekster fra sager udført af fagfolk til brug for dokumentation og sagsbehandling. Hvor berejserteksterne er velegnet forståelig prosa om et fortidsminde, er de øvrige tekster forfattet til intern brug i div. museer og i mange tilfælde således ret uforståelige for ikke-fagfolk. De er trods alt udført uden tanke på senere offentliggørelse. Der kan være stavfejl og barske kommentarer. Ved omlægningen til internetudgaven af Fund og Fortidsminder er sidstnævnte fritekster ikke slettet eller tilrettet, dels fordi det ville være alt for bekosteligt, og dels for ikke at ødelægge kildeværdien. Disse forhold må den almindelige bruger bære over med, når beskrivelserne vises på websiden, og dette skal fremtidens forfattere af fritekster have in mente. Jvf. Bilag 15. Friteksttyper.

Visse begivenheder og tilhørende fritekster er ikke offentlig tilgængelige, det gælder politisager om kriminelle forhold omkring fortidsminder og private samt i tvistsager om dusører (*danefæ*).

3.8 Begivenhedstyper

Begivenheder registreres i et system af hoved- og undergrupper, hver betegnet med en bogstavkode. Hovedgrupper karakteriserer den eller de "ansvarlige" for aktiviteten/begivenheden, eller det overordnede formål hermed. Hertil knyttes mere specificerede betegnelser for aktionens form. Begivenheder registreres såvidt muligt i kronologisk og logisk forløb.

Eksempel 1: Ved en besigtigelse af en gravhøj konstateres denne ødelagt ved pløjning. Ejeren fortæller om nogle fund fra sin "bedstefars tid", hvoraf nogle vistnok havnede på et museum. Det viser sig, at der i lokalmuseets arkiv findes et brev herom, og i museets protokol er indført nogle genstande fra højen som resultat af en gravning.

Begivenhederne registreres således:

Gravning (LAG), evt. anmeldelse (IAM), genstande modtaget som gave (GGM), dyrkning (LDO), besigtigelse (MBS).

Eksempel 2 Ved gravning af en fundamentgrøft opdages et jernalders kulturlag, som anmeldes til myndighederne.

Den første begivenhed registreres med en kode for hovedgruppe BYGGERI/ANLÆG, samt en kode for undergruppen GRØFT. Sidstnævnte kode anvendes for at gøre opmærksom på, at indgrebet er af begrænset omfang, og at der sandsynligvis er rester af kulturlag tilbage. Det kunne også være en planering, der havde bragt fund for dagen, og ved registrering af denne type (undergruppe PLANERING) ville man gøre opmærksom på en større grad af forstyrrelse af kultursporene.

Eksempel 3: Et område skal byggemodnes efter godkendelse af lokalplan osv. Bygherre anmelder sagen til det lokale museum, der er ansvarlig for arkæologiske undersøgelser. Museet vurderer at der er mulighed for arkæologiske fund og udarbejder en plan for forundersøgelse. Denne plan og budget indsendt til godkendelse i KUAS, hvorefter museet foretager prøvegravninger i området, hvor der herved findes rester af en bosættelse. Senere foretager museet en egentlig udgravning. Begivenhederne registreres således:

Planlagt anlægsarbejde (IBM), forundersøgelse (MFU), prøvegravning (MPG), udgravning (MUG)

3.9. Hovedgrupper

Bygge- og anlæg (B)

Bygge- og anlægsarbejder på land eller i vand forestået af offentlig eller privat virksomhed uanset formål med byggeriet.

Diverse (D)

Div. privat eller offentlig aktivitet, som ikke falder ind under en anden hovedgruppe samt i tilfælde af uvished/usikkerhed. Herunder fritidsaktiviteter, militære aktiviteter, geologiske undersøgelser o.lign.

Fredning (F)

Sagsbehandling af fredningssager registreres kun af KUAS. Sager om dispensationer, overtrædelser o.lign. registreres internt i et journalsystem, hvortil der kun er adgang for brugere/institutioner med tilladelse. Administrative begivenheder såsom Tinglysning og Aflysning kan ses offentlig på internettet. Øvrige aktiviteter på fredede fortidsminder registreres med begivenhedstyper som på alle andre typer fortidsminder, f.eks. planlægning, bygge- og anlæg eller råstofgravning. Besigtigelse, berejsning/tilsyn og andre museale aktiviteter defineres i hovedgruppe M.

Genstand (G)

Erhvervelse af kulturhistoriske genstande som gave, køb, salg, bytte og andre transaktioner mellem private og museer, herunder oplysninger om ikke-verificerede fund. Genstandenes nummer, evt. serienumre (*accession-, inventar-, museumsnr*) kan registreres i særlige felter, som er søgbare.

Planlægning og sagsbehandling (I)

Div. former for registrering af aktiviteter på en institution vedrørende kulturminde, herunder sagsbehandling af bygge- og anlægsplaner. Behandling af skovdriftsplaner registreres også i denne gruppe.

Dyrkning og fiskeri (L)

Fortidsminder truet -, opdaget ved-, eller beskadiget af pløjning, afgravning, eller sløjfning defineres i gruppe L. Andre former for gravninger og beskadigelser på kulturminde, som skønnes ikke at skyldes dyrkning, defineres i andre hovedgrupper, også selvom kulturmindet ligger i dyrket mark eller skov. Hvis et kulturminde på dyrket mark er undersøgt for fund (begivenhed i gruppe D, M eller P) og bagefter sløjfet, registreres 2 begivenheder, sidstnævnte i gruppe L. Opførelse af produktionsanlæg og andre bygninger knyttet til landbrug, skovbrug eller fiskeri defineres i gruppe B.

Museal (M)

Antikvariske aktiviteter i felten (land eller vand) udført af fagfolk eller på foranledning af et museum. Kun aktiviteter af betydning for den antikvariske viden om selve lokaliteten og de involverede institutioner og ansvarlige personer registreres. Andre private registreringer og undersøgelser defineres i gruppe P.

Natur (N)

Fund fremkommet eller truet som følge af naturfænomener, såsom vind- og vanderosion, eksempelvis vindfælder og nedskredne klinger, eller som følge af dyrs aktivitet, f.eks. dyregange.

Privat (P)

Privat aktivitet med antikvarisk sigte eller personlig vinding for øje. Herunder aktiviteter foretaget af amatørarkæologiske - eller lokalhistoriske foreninger på eget initiativ. Hvis aktiviteterne foretages tilskyndet af et museum eller på museets dokumenterede ansvar, defineres aktiviteterne i gruppe M. Indgreb i kulturminde af hensyn til byggeri eller produktion defineres i henholdsvis gruppe B, L, eller R.

Råstof (R)

Alle former for udnyttelse af naturforekomster på land eller i vand som berører en kulturhistorisk lokalitet. Anlægsbyggeri i forbindelse hermed defineres i hovedgruppe B. Behandling af råstofplaner defineres i gruppe I. Stentagning fra fortidsminder eller historiske ruiner defineres i gruppe D.

Særlig registrering af kulturarv (X)

Landsdækkende projekter om registrering af bestemte typer anlæg, såsom "ødekirker", voldsteder eller "koldkrisanlæg", eller udvalgte områder såsom Kulturarvsarealer.

Reserveret KUAS/4 F-projekt (4)

Begivenheder registreret under "4-F projektet" af KUAS på lokaliteter, som er afventer fyldestgørende data. Når disse er opklaret overføres data til de korrekte begivenhedstyper.

3.10. Undergrupper

Til hovedgrupperne knyttes koder (2 bogstaver) for specificerede eller uspecificerede begivenhedstyper. Nogle af disse undergrupper kan kombineres med forskellige hovedgrupper.

3.11. Bygge- og anlæg

Byggeri og anlæg, uspecificeret (BAG)

Div. former for gravning på land og i vand, herunder oppumpning, opgravning. Jvf. øvrige koder for graveaktiviteter. Begivenhedstypen anvendes generelt, når aktivitetens virkning på evt. fortidsminder ikke kan skønnes.

Grøft ved byggeri/anlæg (BGØ)

Gravning af div. grøfter til fundament, rør- og kabelføring, jvf. *Planlagt rør-,kabelføring (IPG)*. Begivenhedstypen anvendes når det skønnes, at grøfter kun ødelægger dele af et fortidsminde.

Planering til vej, jernbane og dæmning (BPV)

Planering ved byggeri/anlæg (BPL)

Begivenhedstypen anvendes ved planering af terræn, søm skønnes at ødelægge evt. fortidsminder mere eller mindre fuldstændigt.

3.12. Diverse

Besigtigelse/oversejling (DBS)

Typen bruges især på marine lokaliteter, når aktiviteten er udført af private eller andre institutioner end museer.

Beskadigelse/hærværk (DDB)

Typen anvendes på jordfaste fortidsminder, oftest fredede, når aktiviteten ikke har haft antikvariske formål, men er sket bevidst. Herunder omdannelse – eller udnyttelse af fortidsminder til andre formål, f.eks. opførelse af vandtårne, skure, hegn, anlæggelse af kartoffelkuler, lystanlæg o.a. Andre former for gravning f.eks. efter oldsager eller fjernelse af jord/sten til andre formål registreres med de relevante typer (*BAG,DAG,LAG,LDO,LSL*).

Bjærgning/ hævning af vrag (DBJ)

Typen anvendes også ved bjærgning af vragdele eller last fra vrag.

Fjernelse af fortidsminde (DSP)

Diverse sprængning/fjernelse af fortidsminde, herunder nedsprængning af vrag. Sløjfning af fortidsminder i forbindelse med dyrkning registreres med typen *LSL*.

Forgæves eftersøgt på marint område (DFG)

Objekter forgæves eftersøgt fra hav- eller søoverflade med fartøjer, oftest ført Farvandsvæsenet. Herunder visuel afsøgning samt alle midler fra primitive former for lod eller grab til elektronisk udstyr.

Graveaktivitet (ikke antikvarisk) (DAG)

Uspecificeret gravning inklusive oppumpning, opgravning på offentlige arealer (land og vand), som ikke er udlagt til produktion. Endvidere gravning og dyrkning af privat have samt boreprøver.

Registrering af forlisdata (DFO)

Typen anvendes især ved registrering af data fra *Efterretninger for Søfarende* eller div. forlisarkiver sammen med arkivreference.

Sonar- eller sidescanning (DSC)

Fund af fortidsminder ved hjælp af sidescanning og div. ekkolod/seismiske undersøgelser.

Uspecificeret aktivitet (DAA)

Div. privat eller offentlig aktivitet, som ikke falder ind under en anden hovedgruppe samt i tilfælde af uvished/usikkerhed. Herunder fritidsaktiviteter, militære aktiviteter, geologiske undersøgelser o.lign.

3.13. Fredning

Tinglysning (FTL)

Typen har været anvendt ved registrering af tinglysning på DKC før sammenlægning med FFM og kan have tinglysningsteksten tilknyttet. *FTL* anvendes kun, når tinglysningsteksten ønskes registreret.

Aflysning (FTO)

Typen har været anvendt ved aflysning (ophævelse) af fredning og anvendes ikke i det nye FF, hvor aflysning registreres direkte sammen med øvrige fredningsdata.

3.14. Genstand

Anden transaktion om genstand (GXX)

Typen bruges ved usikkerhed om køb, gave, danefæ o.a., jvf. disse begivenhedstyper. Konservering af genstande defineres ikke som begivenhedstype.

Danefæ erklæring (GDF)

Genstand erklæret som danefæ. Typen bruges også selvom genstanden er indsendt af finder uden forventning om dusør som danefæ. Koden dækker finders overdragelse af fundet til museum, uanset

omstændighederne (som gave, køb eller andet), selve danefæerklæringen og betaling til finder. Transaktioner om danefæ mellem en institution og Nationalmuseet registreres med typen *GAD*.

Danefæ indsendt (GAD)

Genstand indsendt til danefæbedømmelse fra en institution til Nationalmuseet.

Efterretning om forsvunden genstand (GEF)

Typen bruges til at registrere efterretninger om objekter i form af genstande samt menneske- eller dyrerester fra stedfæstede kulturhistoriske lokaliteter. Objektet behøver ikke at have været set af en fagmand, men skal være beskrevet således, at registrator kan klassificere fundet/anlæggets karakter nogenlunde, f.eks. "I højen skulle være fundet en flintøkse" = (*begravelse, enkeltfund, y. sten-/bronzælder*).

Formålet med overhovedet at registrere disse fund således er at skaffe et så fyldestgørende fundbillede som muligt. I visse egne af landet kendes f.eks. gravfund kun som resultat af div. plyndringer eller fra sløjfninger af gravhøje, hvor fundene aldrig nåede at komme på museum. Typen bør registreres sammen med den begivenhed, som bragte fundet for dagen.

Genstand givet til museum (GGM)

Typen bruges i alle sager, hvor det ikke klart fremgår af dokumentationen, om genstande er indsendt frivilligt eller på anden måde afleveret mod dusør, forventning om dusør, eller bytte for andre genstande eller tjenester. Bruges også, når der f.eks. nævnes, at finderens "ville blive glad for en bog fra museet" o.a. Ældre tiders fund indsendt af f.eks. herredsfogeder, præster o.lign. på findernes vegne registreres også med denne type, selvom der i protokoller eller korrespondance f.eks. nævnes, "5 kr. i Douceur". Jvf. begivenhedstypen *GKØ*.

Genstand registreret i privateje (GPE)

Typen bruges ved registrering af genstande fra den pågældende lokalitet. Det kan være hos finder, typisk lodsejeren, eller privatsamlere.

Køb af genstand til museum (GKØ)

Bruges ved køb af enkeltfund eller samlinger, f.eks. køb af genstande på "moserejserne" i 1940'erne, eller når det klart fremgår, at genstanden kun kunne erhverves mod betaling.

3.15. Sagsbehandling på Institution

Analyser af materiale (INA)

Alle former for analyser af uorganisk og organisk materiale, f.eks. en genstand, knogler eller jordprøver f.eks. omkring fundsted.

Anmeldelse fra privat (IAM)

Typen registreres ved skriftlige- eller mundtlige henvendelser fra privatperson til en institution om fund, eller forhold der vedrører et fortidsminde. Hvis der følger fundne genstande med anmeldelsen registreres tillige den pågældende type for genstandentransaktionen, typisk *GGM*. I ældre arkivalier mangler ofte oplysninger om selve anmeldelsen eller tidspunktet herfor. Genstande kan være indsendt på finderens vegne, typisk præster, herredsfogeder eller anden øvrighed. I sådanne tilfælde registreres evt. finderens navn sammen med rollen *Finder* i den begivenhed (type) som bragte fundet

for dagen. Begivenhedstypen *IAM* registreres ikke i udvekslinger af information mellem institutioner, istedet bruges f.eks. *GAD*, *IRA*, *IRJ* eller *IXX*.

Bemærkning til position (IPO)

Typen bruges især ved marine lokaliteter, hvor der f. eks. er usikkerhed om positionen og/eller der kendes flere positioner, typisk på vrage fra forskellige kilder. Den sandsynligste – eller verificerede position vælges som lokalitetens officielle position og dermed lokalitetsnummer. I friteksten kan mindre afvigende koordinater samt kilde registreres. Selvom en position er verificeret kan vrage have flyttet sig på havbunden og/eller dele af vrage kan være flyttet. Derfor er det vigtigt at registrere de afvigende positioner som fritekst., vrage dele valgte position i FF-basen er den sandsynligste, . beliggenheden ikke er verificeret ved dykning eller opmålingsteknik. Således kendes ofte flere positioner på vrage, hvor det er den sandsynligste, der er der Typen bruges ved ikke verificeret beliggenhed af en lokalitet, eller ved formodning om, at dele af lokalitetens anlæg kan være spredt over et område. IPO bruges derfor især ved vragefund, hvor der kendes flere positioner, og Således bruges der de lokaliteters fund

Diverse sagsbehandling (IXX)

Anvendes ved uspecificerede begivenheder af administrativ karakter, f.eks. forespørgsler o.a. I det nye FF skal journalnr registreres sammen med denne begivenhedstype. Jvf. *IRA*.

Fundet på luftfoto (IFL)

Typen anvendes ved fund af fortidsminder på luftfoto, når dette er den væsentligste kilde til stedfæstelse af lokaliteten. Typen anvendes ikke ved kontrol af beliggenhed via ortofoto.

Institutionssag uden journaldata (IRA)

Anvendes når en institution ikke er involveret aktivt i begivenheden, men blot har arkiveret denne. *IRA* har været anvendt ved institutioner, som har fungeret/fungerer som sikkerhedsarkiv for kopier af udgravningsberetninger. Jvf. *IXX*.

Planlagt anlægsarbejde/lokalplan (ILP)

Anvendes når anlægsarbejdet sker iflg. en lokalplan

Planlagt byggeri/anlæg (IPB)

Anvendes ved alle andre bygge- og anlægsaktiviteter, som ikke sker iflg. en lokalplan, eller dette er uvist.

Planlagt dyrkning (IPD)

Anvendes når udyrkede arealer tages ind til dyrkning, herunder tilplantning af plantage/skov, jvf. *LAG*.

Planlagt rør-,kabelføring (IPG)

Anvendes ved alle slags nedgravninger til div. rør, herunder kloakering, kabler, ledninger o.a. Nedlægning af drænrør klassificeres med begivenhedstype *LGØ*, jvf. denne.

Planlagt vej-, jernbane-, dæmningsbyggeri (IPV)

Planlagt gravning efter råstof (IRS)

Anvendes ved alle former for gravning/boring efter råstof.

Registrering af knoglemateriale (IKN)

Typen anvendes ved særlig registrering af humant knoglemateriale sammen med data om den institution, hvor materialet opbevares. Der vil ofte være analyser af knoglerne, som registreres med begivenhedstypen *INA*, jvf. denne.

Registrering via historisk dokumentation (IHD)

Anvendes ved registrering af lokaliteter vist som signaturer eller anden information på kort, grafiske illustrationer, avisartikler, litteratur o. lign., når denne dokumentation er den væsentligste kilde ved registreringen.

3.16. Land- og skovbrug, fiskeri

Diverse fiskeri/trawl aktivitet (LFX)

Fortidsminde, typisk vrak eller boplads, fundet - eller beskadiget ved div. fiskeri/trawl.

Dyrkning/land- og skovbrug (LDO)

Fortidsminde fundet ved – eller beskadiget ved dyrkning af mark og skov, herunder pløjning og plantering, f.eks. læhegn, o.lign, jvf. *LGØ* og *LSL*.

Graveaktivitet/land- og Skovbrug (LAG)

Anvendes ved uspecificeret gravning i – eller ved fortidsminde, herunder anlæggelse af fiskedam, oprensning af søer, jvf. *LDO*, *LGØ* og *LSL*. Typen dækker også gravninger som skønnes foretaget af hensyn til dyrkningen på stedet, eller når der er vished for, at fortidsmindet har fungeret som "råstofkilde", hvorfra jord og sten er fjernet til brug andetsteds, f.eks. dige- og vejanlæg.

Grøftegravning/Land- og skovbrug (LGØ)

Anvendes ved fund af fortidsminde i grøft, herunder oprensning af vandløb.

Sløjfet ved land- og skovbrug (LSL)

Anvendes når et fortidsminde er bortgravet, ødelagt eller så nedpløjet, at betegnelsen "sløjfet"/"sløjfning" er brugt i dokumentationen, typisk i berejstetekster. Begrebet "sløjfet" har været brugt meget subjektivt i tidens løb, og der kan faktisk være så betydelige rester tilbage af fortidsmindet, at nogle af disse fredes i dag. Løvrigt registreres bevaringstilstanden med en Bevaringskode, jvf. Kap. 2.9.

En arkæologisk udgravning, som medfører fortidsmindets sløjfning i praksis, registreres ikke med *LSL*.

3.17. Museal aktivitet i marken

Ad hoc tilsyn med fredede lokaliteter (MAT)

Anvendes i forbindelse med opfølgning af *Tilsynet* på lokaliteter.

KO-kontrol på fredede lokaliteter (MKO)

(Tekst under udarbejdelse)

Museal berejsning (MBR)

Anvendes ved systematisk antikvarisk berejsning af et administrativt område (sogn, herred o.lign). Jvf. rekognoscering *MRC* og periodisk tilsyn *MPT*.

MBR anvendes også selvom en udgravning foretages samtidig på lokaliteten, da lokaliteten besøges som led i en større aktivitet. Eventuelle opsamlinger af genstande (tidligere defineret med koden *MOS*) anses for en naturlig del af en museal aktivitet på stedet.

Museal besigtigelse (MBS)

Besigtigelsen kan være på eget initiativ, tilfældig eller efter anmeldelse/anmodning. Foretages en udgravning eller restaurering ved samme lejlighed registreres *MBS* ikke, da man ifølge sagens natur samtidig "besigtiger" stedet. Tilsvarende registreres *MBS* ikke ved samtidig rekognoscering *MRC*, hvor lokaliteten besøges som led i denne aktivitet. Besigtigelse af genstande hos privat registreres med kode *GPE*.

Museal detektorbrug (MME)

Anvendes ved fund i marken i musealt regi. Ved registrering af *MME* er besigtigelse *MBS* eller rekognoscering *MRC* underforstået, jvf. *PME*.

Museal forundersøgelse (MFU)

Anvendes når en institution udfører en forundersøgelse

Museal grafisk eller digital dokumentation (MFG)

Anvendes ved tegning, maleri, foto, herunder digital foto af en lokalitet eller objekt i marken eller hos privat, når disse former for dokumentation f.eks. skønnes ekstraordinær, hvortil en nærmere beskrivelse kan knyttes som fritekst. *MFG* kan også anvendes når institutionen vil registrere en bestemt dokumentation til andre formål, f.eks. publicering, eller formidlet via nettet via FF. *MFG* er anvendt ved de historiske skitser, akvareller og fotos, der blev udført på berejsningerne.

Museal partiel udgravning (MPU)

Anvendes ved registrering af mindre udgravning for at undersøge/bjærge det mest værdifulde/antikvarisk interessante del af et objekt. Typisk er udgravninger i centrum af gravhøje, dele af ruiner, udsnit på bopladser, undersøgelse af vrage o.a. Jvf. *MUG*.

Museal prøvegravning (MPG)

Registreres når udgravningen i dokumentationen beskrives som en "prøvegravning", eller når det fremgår, at der er tale om en lille undersøgelse for at konstatere fundets art, jvf. *MFU*.

Museal rekognoscering (MRC)

Registreres ved rekognoscering af mindre landområder end et sogn, ved markafsøgning eller bestemte topografiske områder/vandløb/havområder. Endvidere ved større anlægsarbejder.

Ved udgravninger foretaget som led i rekognosceringer registreres både MRC og kode for type af udgravning (MPG,MPU,MUG). Eventuelle opsamlinger af genstande (tidligere defineret med en kode "MOS") anses for en naturlig del af den museale aktivitet på stedet.

Museal rekonstruktion (MRK)

Rekonstruktion af anlæg i form af kopi udført af uoriginale materialer på fundstedet eller som genopførelse på sekundært sted, jvf. MRS.

Museal restaurering (MRS)

Anvendes ved restaurering af anlæg med udnyttelse af originale materialer/dele af anlægget på fundsted. Udbedring af mindre skader, fjernelse af bevoksning o.lign. registreres med typen DAA. Restaureringsarbejder på gravanlæg indebærer normalt indgreb i anlægget, f.eks. gravninger omkring sten, oprensning af gulvlag m.v. Sådanne gravninger, selvom der herved findes oldsager, defineres ikke som en udgravningstype (MPG, MPU,MUG). I ældre arkivalier om restaureringer, har det oftest drejet sig om opretning af væltede sten, overliggere o.lign., og det fremgår sjældent, om f.eks. gulvlaget i gravkamre blev udgravet. Nyere restaureringer er oftest kombineret med en eller anden form for undersøgelse.

Museal udgravning (MUG)

Registreres ved udgravning skønnes total, eller tilstrækkelig til at vurdere anlæggets karakter og udstrækning.

Nyberejsning af fredede lokaliteter (MNB)

Anvendes kun ved registrering af berejsningen 1979-1999

Observation fra luftfartøj (MFL)

Fortidsminde observeret fra luftfartøj i musealt regi.

Periodisk tilsyn med fredede lokaliteter (MPT)

Registreres automatisk i forbindelse med tilsynet, når data fra de bærbare "Tablets" anvendt i marken, overføres til den centrale database.

Uspecificeret museal aktivitet (MAA)

Anvendes ved uspecificeret antikvarisk aktivitet i marken.

3.18. Naturfænomener

Diverse vind og vanderosion (NSV)

Anvendes ved stormskade/vindfælde/land- og vanderosion på fortidsminder.

Dyrs aktivitet (NDY)

Anvendes ved fortidsminde beskadiget - eller fund gjort som følge af dyrs aktivitet.

3.19. Privat aktivitet med antikvarisk sigte eller personlig vinding

Privat berejsning (PBR)

Anvendes ved systematisk berejsning af større områder på eget initiativ og udenfor musealt regi, jvf. *MBR*.

Privat beskadigelse (PDB)

Div. bevidst beskadigelse/hærværk på fortidsminde, uden antikvarisk hensigt, eller som følge af dyrkning, Jvf. *DDB*.

Privat detektorbrug (PME)

Registreres ved fund gjort af private med detektor.

Privat grafisk eller digital dokumentation (PFG)

Anvendes når disse former for dokumentation indgår i dokumentation af lokaliteten. Jvf. *MFG*.

Privat observation fra luftfartøj (PFL)

Privat opsamling (POS)

Registreres ved opsamling af fund af genstande som indgår i privat eller offentlig samling. *POS* omfatter evt. rekognoscering, hvis denne aktivitet ikke er beskrevet selvstændigt.

Privat rekognoscering (PRC)

Rekognoscering af et område mindre end et sogn eller specielle strækninger langs vandløb, anlægsbyggeri o.a. Bruges kun, når aktiviteten er direkte nævnt eller tydeligt dokumenteret.

Privat restaurering (PRS)

Restaurering udført af private for egne eller private midler udenfor offentligt regi, jvf. *MRS*.

Privat udgravning (PUG)

Registreres ved privat udgravning med antikvarisk formål, uanset udgravningens omfang.

3.20. Råstofudvinding

Diverse råstofgravning (RAG)

Registreres ved uspecificerede graveaktiviteter efter råstof på land og i vand, herunder stenfiskeri, olie- og gasudvinding, jvf. *IRS*.

Udnyttelse af fortidsminder som råstofkilde registreres med enten *LAG* eller *LSL*.

Grus- og sandgravning (RGU)

Ler- og mergelgravning (RLE)

Tørvegravning (RTØ)

Anvendes også ved registrering af smuldhavning.

3.21. Særlige registreringer

Kulturarvarealer af lokal betydning (XKL)

Kulturarvsarealer af national betydning (XKN)

Kulturarvsarealer af regional betydning (XKR)

Registreringsprojekt/voldsteder (XKV)

Registreringsprojekt/ødekirker (XKØ)

3.22. Datering af begivenheder

Begivenheder registreres med 2 datoer, enten som ét tidspunkt, dvs. samme dato som startdato og slutdato, eller et tidsrum mellem 2 datoer, i hvilken en bestemt aktivitet fandt sted. Man kan registrere tidsrum fra en bestemt dag og måned indenfor ét eller over flere år. Kendes den præcise dag ikke, er det muligt blot at registrere mellem måneder (dag = 00) eller blot mellem år dag/måned = 00-00). Afbrudte aktiviteter såsom periodiske undersøgelser, kan slås sammen fra én startdato til én slutdato.

Usikre dateringer

Usikre dateringer registreres efter registrators skøn af dokumentation og omstændigheder, men efter visse retningslinier.

Indtil nu er over halvdelen af de ca. 500.000 begivenheder i databasen registreret retrospektivt fra arkiver, heraf er hovedparten blot dateret med et årstal for en anmeldelse af et fund og genstandens accession i et museum. Hertil kommer en stor del begivenheder, som er dokumenteret mere eller mindre præcist omkring et årstal eller indenfor et tidsrum med en meget stor sproglig variation.

Mange begivenheder er egentlig aktiviteter, som har strakt sig over upræcise tidsrum, f.eks. erosion eller nedpløjning, og omvendt kan der være problemer med at vælge blandt flere datoer i et dokument. I mange tilfælde er datering af begivenheder således op til registrators skøn baseret på viden om samtidige forhold, herunder de involverede personers aktiviteter og sproglige udtryksform. Ved registrering af begivenheder er det en fordel at gøre dette i kronologisk orden, men det er også muligt for registrator selv at flytte rundt på sorteringen af registrerede begivenheder. Den vigtigste dato er altid slutdatoen, i det mindste et årstal. Usikkerhed omkring startdatoen kan i så fald angives som 00-00-0000.

Referencer til historiske begivenheder såsom "svenskekrigenes tid", "da englænderne var her..", "..under krigen i Sønderjylland", "..anlagt af tyskerne", registreres med henholdsvis tidligste og seneste mulige årstal for pågældende krig.

"Svenskekrigenes tid" betyder noget forskelligt, afhængigt af hvorfra meddelelsen eller beretningen stammer. Den svenske hær har flere gange været i landet mellem 1643 og 1700, med størst effekt i Jylland under Torstenssonkrigen 1643-44 og Karl Gustavkrigene 1658-60. Kun sidstnævnte gik også hårdt ud over øerne. Ligeledes har tyske soldater anlagt stillinger i fortidsminder i Sønderjylland både under slesvigkrigene og senere under 2. verdenskrig. Igen er dateringen afhængig af sted og dokumentation.

Reference til "Svenskekrigenes tid", i Jylland = 1643-00-00 , 1660-00-00

Reference til "Svenskekrigenes tid", på øerne = 1658-00-00 , 1660-00-00

Reference til Englandskrigene =	1801-00-00 , 1809-00-00
Reference til krigene i Sønderjylland =	1848-00-00 , 1864-00-00
Reference til "tyskerne" (udenfor Sønderjylland)=	1940-00-00, 1945-00-00

Datering ud fra udtryk med lille usikkerhed:

"Omkring.....", "Ca....." og lign. (et årstal) registreres med minus og plus 2 år, f.eks:

"Omkring 1880 fandtes.." registreres som 1878-00-00, 1882-00-00.

"For et par år siden....", eller "I den seneste tid.." registreres ved at række 2 år fra dokumentationens (beretningens) årstal.

"I 1890'erne fandt man..." registreres således: 1890-00-00, 1899-00-00.

Datering ud fra udtryk med større usikkerhed:

"For nogle år siden ...", "For en del Aar siden...", "I de senere Aar er...." registreres ved at trække 5 år fra beretningsåret. Tilsvarende gælder usikre dateringer omkring runde tal som fratrækkes og tillægges 5 år som startdato og slutdato.

Dateringer ud fra stor usikkerhed

Nogle tidsangivelser sættes i relation til meddelerens tid eller situation. Det gælder f.eks. "I min bedstefars tid" eller "i mands minde", "I svundne tider.." o. lign.

En nogenlunde præcis tidsangivelse ville kræve et skøn af meddelerens alder, tidspunkt for beretningen, og nogle beregninger. For eksempel kan bedstefaderens "tid" ligge fra meddelerens egen + faderens "tid" + bedstefaderens "tid" tilbage.

Sådanne angivelser findes ofte i beretninger fra besøg på en bondegård, og dækker sandsynligvis de tidsrum, de nævnte personer styrede gårdens drift. I dette tidsrum fødes faderen og overtager antagelig gården til en tilsvarende driffase i "faders tid" før meddeleren. Sættes disse tidsrum til en generations drift på minimum 30 år, bliver bedstefaderens tid ca. 30 + 30 år = 60 år før meddeleren overtog gården. Eftersom denne kan være alt fra 30 til 90 år gammel ved beretningen, må en usikkerhed lægges til de 60 år. Her vælges at lægge en generations alder på 30 år til.

"I min faders tid" beregnes som $30+30 = 30$ til 60 år før beretning

"I min bedstefars tid" beregnes som $30+60 = 60$ til 90 år før beregning

"I mands minde" beregnes som 60 til 120 år før beretning

Eksempel på en beretning fra 1882:

"Ved besøg hos lodsejeren fortalte denne, at allerede i hans fars tid blev der gravet i højen. Nogle genstande fundet i kammeret blev indsendt til museet, da sønnen overtog gården 1855. Senere pløjedes påny fund op, som skulle være indsendt for en snes år siden."

Ved kontrol i fundprotokollen findes dato for modtagelsen af genstandene d. 3. februar 1864, som derfor er seneste dato (pløjning senest året før).

Begivenhederne i denne beretning burde således registreres:

- 1) Gravning (LAG) , startdato og slutdato = 1822-00-00, 1855-00-00 ("faderens tid")
- 2) Genstande givet til museum (GGM), = 1855-00-00, 1855-00-00 ("sønnen overtager")
- 3) Pløjning (LDO), = 1857-00-00, 1864-02-03 (20+5 år før beretning, accessionsdato)
- 4) Anmeldelse til museum (IAM), = 1864-02-03, 1864-02-03 (brev med omtale af fundomstændigheder)
- 5) Genstande givet til museum, = 1864-02-03, 1864-02-03 (accessionsdato)

Kap. 4. ANLÆG

4.1 Definition

Alle lokaliteter indeholder mindst ét "anlæg", som defineres som de fysiske spor, eller efterretning herom, af en kulturhistorisk begivenhed eller proces på stedet, jvf. definition af antikvariske begivenheder ovenfor.

Endvidere defineres sagn og anden mundtlig tradition om et sted eller et fysisk fortidsminde som kulturhistorisk "anlæg".

Et anlæg kan således være både et eksisterende eller forsvundet fortidsminde, f.eks. en gravhøj, et vrag eller efterretninger om et forlis, samt fund af genstande.

4.2. Klassifikation

Anlæg klassificeres i typer indenfor et system af hoved- og undergrupper efter deres funktion og form, f.eks. hovedgruppe *Begravelse*, undergruppe *Jordfæstegrav*, jvf. "Centralregistrering 11-1". En særlig stor gruppe anlæg udgøres af transportmidler, som registreres særskilt. Endvidere kan der knyttes en standardbemærkning til anlægstypen, som specificerer form, indhold og fundomstændigheder, jvf. afsnit 4,8 nedenfor.

Ved klassifikation af anlæg på en lokalitet er det registrators ansvar at gøre dette overskueligt i forhold til den foreliggende dokumentation. Som nævnt i kap. 1.4 bør enkelte elementer kun registreres, hvis de er af afgørende betydning for forståelsen af kulturhistorien på lokaliteten. Således bør brugen af en gravhøj f.eks. dokumenteres ved klassifikation af de tidsmæssigt adskilte grave opdelt i typer og datering. Tilsvarende gælder at dokumentere en bosættelse såvidt muligt i form af gårdsenheder, huse, gruber og brønde samlet i samtidige grupper og ikke i detaljer om det enkelte stolpehul, hegn, grube eller genstand, som alt hører hjemme i den egentlige beretning. Lokaliteter som er karakteriseret af opsamlede genstande som *enkeltfund* fra markoverflade eller havbund bør også kun klassificeres i de respektive hovedgrupper f.eks. splittede grav- eller bopladsfund.

For middelalder- og senere historiske anlæg i bebyggelser som byer, kloster- og kirkelige anlæg gælder tilsvarende at registrere og klassificere overskueligt med de detaljer, som er afgørende for tolkning af lokalitetens funktion og datering.

De såkladte *detektorpladser* udgør en stadig større del af nyere tids indrapporterede fund. Ofte drejer det sig om flere års gentagne fund af de samme typer, f.eks. mønter, brudstykker af plumber, dragtsmykker o.a. Her gælder det for registrator såvidt muligt at klassificere lokalitetens karakter som bosættelse, handelsplads, gravplads osv. frem for at registrere de enkelte successive genstandsfund som anlæg. Det er muligt at registrere både genstandsnummer-serier og enkeltnumre, jvf. kap. 5.

4.3. Hovedgrupper

Der er defineret 9 hovedgrupper af anlæg efter funktion, jvf. *Centralregistrering 11-1*, s. 23-24.

Begravelse

Alle former for anlæg til begravelse af mennesker eller dyr, individuelt eller i massegrave, med eller uden påviste spor af ritualer. Døde kult og offeranlæg med dyr, mennesker eller genstande udenfor egentlige gravanlæg klassificeres i hovedgruppe 20, *Tro og tradition*. Moselig og skeletter fundet i vådområder klassificeres i hovedgruppe 7, *Diverse anlæg og genstande*, uanset om der kan påvises spor af omhu/begravelse af individet. Skeletdele eller lig i andre fundsituationer, hvor et gravanlæg er usikkert, klassificeres også til hovedgruppe 7.

Bosættelse

Alle former for anlæg knyttet til permanent eller temporær bosættelse eller husholdning. Herunder hører enkeltliggende hytter eller huse med spor af beboelse eller samlinger af huse i landsbyer eller byer/købstæder. Bosættelsen kan danne økonomiske enheder med stalde for dyr, gårdsanlæg eller knyttet til bygninger/rum for håndværk/industri. Herunder hører også herregårdsanlæg og slotte. Arten af evt. håndværk eller produktion klassificeres særskilt, jvf. hovedgruppe 15, *Sekundær Subsistens/Produktion*. Beboelse i embedsboliger knyttet til særlige civile, klerikale eller militære funktioner klassificeres i de respektive hovedgrupper, sml. anlægstypen *embedsbolig*.

Diverse anlæg og genstande

Objekter som både kan knyttes til andre definerede fundgrupper, eller findes uden sikker kontekst til en defineret fundgruppe. Herunder også objekter med flere tolkningsmuligheder

Transport

Anlæg knyttet til land-, vand- og lufttransport, herunder div. former for køretøjer og fartøjer.

Primær subsistens

Lokalitet med spor af - eller konstruktioner der har tjent til indsamling, jagt, dyrehold eller dyrkning af fødevarer. Sml. *Sekundær subsistens* (handel, håndværk og produktion)

Sekundær subsistens/produktion

Lokaliteter og anlæg til udvinding og forarbejdning af råstoffer og objekter. Det er produktionens art som klassificeres, ikke anlæggets form, medmindre denne allerede findes som undergruppe. De fundne genstande eller rester af produktionen fundet i et fysisk anlæg klassificeres også blot som produktionens art. F.eks. fund af vævevægte i et grubehus = *tekstil*. Også rester af produktionen som f.eks. smeltedigler, slagger, hornstøjler, klassificeres som henh. *metal, jern* eller *ben/horn* evt. med bemærkning om genstandens art.

Tro og tradition

Lokaliteter og anlæg med en religiøs funktion eller hvortil knyttes mundtlige eller skriftlige sagn, fortællinger eller anden tradition

Social og samfund

Lokaliteter og anlæg knyttet til det civile officielle liv.

Militærvæsen

Lokaliteter og anlæg knyttet til landets militærhistorie.

4.4. Undergrupper

Der er p.t. defineret knap 350 undergrupper, hvoraf ca. 70 kan knyttes til flere hovedgrupper, således at det samlede antal mulige kombinationer er 427. Undergrupperne er defineret først og fremmest efter form, som naturligvis i sig selv oftest er betinget af funktion, jvf. *Centralregistrering 11-1*, s. 25-52.

Særlig problemer ved klassifikation af anlæg

- tekst er under udarbejdelse.

- Centralregistrering 10-3 (1994) s. 43-47 kan anvendes til orientering sammen med bilag 5.8.1-4, men man skal være opmærksom på væsentlige ændringer m.h.t. hovedgruppernes definition og de nye undergrupper, herunder især ændringer af begrebet "enkeltfund" og klassifikationer baseret herpå.

Transportmidler

Ved registrering af transportmidler åbner systemet for lister over et udvalg af betegnelser på fartøjer/fartøjsdele, vogne/vogndelev samt luftfartøjer, deplacementtyper o.a., jvf. Bilag 20.

4.5. Relationer mellem anlæg

Indbyrdes funktionelle og fysiske og relationer mellem anlæg på en lokalitet registreres i FF-systemet ved, at registrator placerer anlægget i en grafisk visning af et hierarki på lokaliteten (som Windows visning af filer som "mapper").

Det er således ligegyldigt i hvilken rækkefølge anlæggene registreres, idet de kan flyttes rundt i den grafiske visning. En gravhøj med flere grave kan således ordnes med højen som det øverste anlæg, hvortil registrator linker hver enkelt grav, som f.eks. kan være anlagt samtidig med højen. Sekundære grave kan derefter linkes i kronologisk orden og evt. sekundær brug af en enkelt grav kan også registreres blot ved at linke det sekundære anlæg til pågældende grav. Typisk er megalitter anvendt til senere perioders begravelser, eller gravhøje anvendt som lystanlæg, nedkastningsmærke under 2. verdenskrig osv.

En lokalitet kan endvidere indeholde forskellige anlæg som blot findes samme sted (fysisk relation) uden at have en bevidst funktionsmæssig sammenhæng, f.eks. gravhøje anlagt på ældre marker med dyrkningsspor osv. På sådanne lokaliteter registreres anlæggene blot i en kronologisk rækkefølge i den samme grafiske "streng" uden link til hinanden, jvf. vejledningen til registreringssystemet, *Centralregistrering 11-2*.

Man kan endvidere oprette relationer mellem anlæg, der er flyttet fra en lokalitet til en anden, typisk er overliggere fra megalitkamre anvendt som *Genforeningssten*, runesten anbragt på kirkegårde, ankre opsat som pynt eller andet, jvf. kap. 2.5.

4.6. Visning af anlæg på kort

Lokaliteter vises på kort med signaturer for lokalitetstype, anlægstype, datering og status (fredet eller ikke fredet). Systemet kan ikke samtidig vise signaturer for alle anlægstyper på den enkelte lokalitet. Derfor skal registrator vælge det mest karakteriserende anlæg og markere dette ved registreringen med et "plottetegn". Dette oversættes af systemet til en signatur, hvor formen svarer til anlæggets hovedgruppe og farven svarer til dateringen (hovedperioder). Man kan ikke registrere en lokalitet med anlæg uden at vælge det anlæg, der skal vises på kort.

4.7. Datering af anlæg

Anlæg kan dateres på 2 måder:

a) med et system af dateringsperioder defineret indenfor arkæologi, historie og etnologi. Hver periode er fikseret i en kronologisk liste med årstal (*fra - og til år*). Perioderne er endvidere inddelt i hierarkiske niveauer, dvs. en "bred" periode kan dække flere "snævre" perioder, f.eks. dækker *Bronzealder* over 3 perioder indenfor *Ældre Bronzealder* samt 3 perioder indenfor *Yngre Bronzealder*. Jvf. Bilag 17-18.

b) med et absolut årstal eller et tidsrum, som ikke lige falder sammen med én prædefineret dateringsperiode. En absolut datering kan være resultatet af en naturvidenskabelig datering, eller historisk dokumenteret, samt blot et kvalificeret gæt. Forlisår for fartøjer (herunder nedstyrtning af luftfartøjer) eller årstal for ophør af funktion på transportmidler registreres særskilt.

4.8. Karakteristik

Ved den systematiske registrering af sognebeskrivelsen og tilhørende arkiver har der i teksterne vist sig en række ensartede karakteriserende termer om fundomstændigheder, form og tilstand på forskellige anlæg. Hvis disse standardtermer eller "bemærkninger" skulle indbygges i klassifikationssystemets hoved- og undergrupper, ville typelisten blive meget omfattende. For eksempel kan *Overpløjet* knyttes til mange forskellige anlæg, *Randsten* kan knyttes til forskellige typer gravhøje, *Runer* kan knyttes til andre typer anlæg end lige netop *Runesten* osv. Ved at knytte en standardbemærkning til anlægstypen gøres denne faktisk til en 3-leddet klassifikation. Ved visse anlægstyper, f.eks. under *Begravelse*, *Stensætning* kan man tilføje en karakteristik af formen, såsom *Rund*, eller *Bikammer* til *Jættestue*. Desuden kan af indholdet af visse anlægstyper også tilføjes, f.eks. *Hundeoffer* til *Kultanlæg*, samt fundomstændigheder f.eks. *På rettersted* om grave o.a. jvf. Bilag 19. Listen over standard-bemærkninger, 76 stk, vil blive udvidet i takt med nye termer, der kan udtrages af nyere anlægsbeskrivelser.

Til transportmidler, især fartøjer/vrag, hører en række standardkarakteristika som registreres særskilt sammen med transportmidlet. Erfaringen i det hidtidige DKC har vist, at klassifikation af armering har været for kompliceret til at blive udnyttet. Derfor er dette forenklet til at registrator beskriver evt. armering, armeringens typebetegnelse, materiale o.a. i en fritekst til fartøjet/vraget. Jvf. iøvrigt Bilag 20.

4.9. Mål

Mål på anlæg registreres først med hvilken type mål, der ligger til grund for tallene (i cm). Mange tusinde registrerede mål er omregnet fra gl. danske mål, såsom *alen*, *fod* osv, eller *skønnet mål i meter*, *skridt* osv.. I dag opmåles mange lokaliteter/anlæg via GPS, som derfor også noteres som måltype, jvf. Bilag 21.

FF-systemet har desværre ikke p.t. en omregningsfunktion for gl. mål (som fandtes i det gode gl. DKC-program), så brugeren henvises til at benytte sin lommeregner.

Kompasorientering på anlæg kan registreres med de 6 hovedretninger, N-S, NNØ-SSV, osv. jvf. Bilag 21.

Areal på det enkelte anlæg kan registreres i m². Arealet på hele lokaliteten registreres via digitaliserede polygoner og kan ses på kortet.

Kap.5. GENSTANDE

Genstandsnumre registreres enten enkeltnumre eller nummerserier, som "udpakkes" automatisk ved næste opslag på lokaliteten. Sammen med institution registreres accessionsår. Der kan endvidere tilknyttes fritekst om genstanden, som bør være supplerende information, ikke data som evt. registreres i museernes genstandsregistrering *REGIN*.

Kap.6. ANALYSER

Til en lokalitet generelt eller et specifikt anlæg kan knyttes forskellige analyser. Disse kan være af naturvidenskabelig eller anden art med det formål at artsbestemme/karakterisere eller datere et objekt. Grundlaget for analysen kan være prøver af jordbund, materialer, genstande osv. udført enten på selve lokaliteten eller i et laboratorium. Jvf. Bilag 22.

Udover analysetypen registreres resultatet af analysen med årstal for analysen, ansvarlig institution, evt. laboratorienr. på analysen/prøvemateriale, samt evt. journalnummer og en særlig fritekst til at uddybe analysens resultat, ikke omstændighederne ved analysen, som registreres i den tilhørende begivenhed af typen *INA*, jvf. nedenfor.

INA registreres altid sammen med analysen med data om ansvarlige institutioner/personer for analysen. Omstændigheder ved analysen og kommentarer kan registreres i en tilhørende fritekst.

Analyser kan registreres af alle med godkendt passwd som registrator, herunder hører et særligt passwd til forskere knyttet til et universitet, som kun har adgang til at tilføje og opdatere egne analyseresultater, - ikke andres. Rollen "Analyseregistrator", jvf. *CRUD* i kap. 1,3, giver ikke adgang til at slette poster, - heller ikke egne oprettede data.

Kap. 7. JOURNALISERING PÅ KULTURARVSSTYRELSEN

Under udarbejdelse

- Sagskode, jvf. Bilag 23.

-Journal_henvisning. Herunder det tidligere henvisningssystem inde i FFM-friteksten (henvisning til andre lokaliteter i samme sag)

- Resumé

- Procedure ved nye sager

- Vedhæftede dokumenter ved journalisering: